

СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ

УДК 331.108.5

Т.Г. КОЛОМОЄЦЬ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЕФЕКТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КОРЕКЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

В статті розглянуто методичні основи та інформаційне забезпечення визначення соціального ефекту в контексті професійної діяльності працівників корекційних закладів освіти з позиції формування різниці між соціальними результатами та соціальними витратами. При цьому здійснено поділ як соціальних результатів, так і соціальних витрат на чотири основні категорії: внутрішні та зовнішні, а також такі, що стосуються працівників та вихованців корекційних закладів освіти.

Ключові слова: інформаційне забезпечення соціальної ефективності, соціальний ефект, соціальні результати, соціальні витрати, соціальна взаємодія, соціальна віддача.

Актуальність теми та постановка проблеми. Дослідження соціальної ефективності професійної діяльності працівників корекційних закладів освіти (КЗО) носить яскраво виражений соціальний характер, адже вказані працівники фактично допомагають вихованцям закладів у вирішенні їх особистих потреб, які можна реалізувати виключно в соціальному середовищі. Керівництво закладів зацікавлене у необхідності формування позитивного іміджу корекційних закладів освіти в очах потенційних клієнтів корекційно-розвиткових послуг (батьків дітей з особливими потребами), що дозволить дітям мати більші шанси на корекцію існуючих вад розвитку та кращу інтеграцію та соціалізацію дитини в суспільство в майбутньому.

Важливе місце в цих процесах відводиться відповідним методикам та належному інформаційному забезпеченню. Проблема дослідження соціальної ефективності професійної діяльності працівників КЗО полягає в тому, що сьогодні практично відсутні змістовні методики такої оцінки. Дослідження носять поверховий характер, що зводиться до простого визначення соціального ефекту як різниці між соціальними результатами та соціальними витратами. В той же час, потребує більш обґрунтованого викладення якісний склад таких результатів і витрат, а також можливість кількісної оцінки соціального ефекту професійної діяльності працівників КЗО.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досліджуючи природу категорії “соціальний ефект”, можемо побачити, що вона за своєю суттю являє собою різницю між отриманими результатами та понесеними витратами. На такому підході, зокрема наголошували В.Г. Афанас'єв та

А.Д. Урсул [2], Р. Лайкерт [7], М. Марков [9]. В той же час, існує трактування соціального ефекту як певного результату, що має соціальну спрямованість (Парфьонова І.С. [10], Іванов В.Н., Іванов А.В., Доронін А.О.[5], Ядранський Д.М.[13], С. Мочерний [4]. Тобто, фактично сформувалося дві теоретичні концепції, одна з яких співвідносить між собою результати і витрати для досягнення соціального ефекту, а інша – сконцентровує увагу лише на результатах, залишаючи поза увагою витрати. Не можна стверджувати, що представники другої з наведених позиції зовсім не враховують наявність витрат при отриманні ефекту. Вони лише пов'язують їх з більш матеріалістичною категорією – економічною ефективністю, яка також має місце поряд із соціальною в багатьох суспільних процесах.

Метою даної статті є дослідження теоретичних концепцій та інформаційного забезпечення формування соціального ефекту в контексті соціальної ефективності професійної діяльності працівників корекційних закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. Розуміючи соціальну ефективність працівників КЗО як соціально значиму категорію, можемо відмітити, що ця значимість проявляється на різних рівнях та за участю різних соціальних суб'єктів, тобто за своєю природою є комплексним явищем. Категорія соціальної ефективності сама по собі невіддільна від категорії соціального ефекту, оскільки обидві виражають соціальну віддачу від певних дій, з тією лише різницею, що соціальний ефект є першорядним абсолютним результатом соціальних дій, а соціальна ефективність – їх відносним наслідком.

Зважаючи на класичне трактування ефекту, як різниці між отриманими результатами та понесеними витратами [1; 6; 8; 12; 14], вважаємо, що соціальний ефект, аналогічно економічному, теж має вимірюватись за вказаним алгоритмом. А трактування соціального ефекту просто як певного соціального результату без врахування витрат на його досягнення, на нашу думку, є недостатньо коректним. Ефект завжди є різницею між результатами і витратами. Тому не можна ототожнювати поняття соціальний результат та соціальний ефект.

Важливе значення при формуванні соціального ефекту має правильна діагностика результатів і витрат в контексті соціальної ефективності. Для точного і достовірного виявлення всіх можливих індикаторів соціального ефекту фахівцям недостатньо володіти необхідними методиками дослідження. Адже без точної достовірної інформації та в умовах її дефіциту значно ускладнюється прийняття ефективних рішень. Тому пошук шляхів формування та збільшення соціального ефекту в будь-якій сфері діяльності неможливе без належного інформаційного забезпечення.

Що стосується професійної діяльності працівників КЗО, то, на нашу думку, сфера пошуку необхідної інформації при дослідженні соціального ефекту їх професійної діяльності має бути розділена на три основні джерела:

- інформація, що продукується самими працівниками КЗО;
- інформація, що може бути запозичена з поведінки вихованців;

– інформація, надана батьками вихованців.

В першому випадку мова йде про особистісні характеристики професійної діяльності працівників КЗО. Це, наприклад, може бути інформація про їх стаж та досвід роботи, рівень та якість освіти, професійні досягнення, кар'єрне зростання тощо. Важливість такої інформації для формування соціального ефекту професійної діяльності працівників КЗО незаперечна, оскільки вона є відправним пунктом всіх подальших особистісних та соціальних перетворень всередині корекційного закладу, причому її вплив на вихованців дуже помітний.

Що стосується інформації, запозиченої з поведінки вихованців, то варто звертати увагу на ступінь їх соціальної адаптації та соціалізації, характер поведінки в оточуючому соціальному середовищі. Важливо виявити ті індикатори соціальної поведінки вихованця, які можуть бути покращені та призведуть до відповідних соціальних результатів.

Інформація, надана батьками вихованців, також важлива для оцінки соціального ефекту, оскільки доповнює ті соціальні результати вихованців, що досягаються під впливом педагогів, адже ідентифікація їх можлива лише в домашніх умовах. Така інформація, з одного боку, посідає окреме місце в системі формування соціального ефекту, оскільки сприймається батьками під іншим кутом зору, ніж працівниками КЗО, а з іншого може бути додана до інформації, отримуваної з боку самих вихованців, оскільки стосується їх безпосередньо.

Таким чином, усю сукупність отримуваної інформації для оцінки соціального ефекту професійної діяльності працівників КЗО можна систематизувати в дві основні групи: інформація про працівників КЗО та інформація про їх вихованців.

Отриману з усіх джерел інформацію маємо опрацьовувати та обробляти з метою діагностування соціальних результатів і витрат для формування відповідного соціального ефекту. До соціальних результатів пропонуємо відносити всі соціальні наслідки (або зрушення), що викликані професійною діяльністю працівників КЗО. При цьому не слід забувати, що ці зрушення мають місце як для самих працівників КЗО, так і для їх вихованців.

Крім того, результат будь-якої діяльності може бути як позитивним (в економіці це прибуток), так і негативним (збиток), тому соціальні результати також можуть бути як позитивними, так і негативними. Прикладом негативного соціального результату взаємодії працівника та вихованця КЗО можемо назвати негативну реакцію останнього на вплив корекційно-розвиткової роботи на особистісному психологічному рівні, що не дозволяє йому отримувати позитивні зрушення в плані здоров'я та розвитку. Це може бути неприязнь до певного педагога-вихователя як особистості, або вороже ставлення до нього, або страх перед ним тощо. Крім того, негативно впливати на процеси корекції і розвитку можуть оточуючі однолітки, погані відносини з ними, наявність ворожнечі, пригнічування та ін.

Слід також відмітити, що соціальні результати можуть бути як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, причому і перші і другі трапляються як для працівника КЗО, так і для його вихованця. Зокрема, для працівника КЗО мова може йти як про внутрішні соціальні зміни в межах закладу (просування по службі, набуття вищого професійно-соціального статусу тощо), так і за його межами (можливість переходу до іншого закладу, зокрема вищого закладу освіти, здійснення наукової діяльності тощо).

Але будь-який результат завжди має першопричину, що його породжує. Тобто завжди є певні дії (першопричини), що цей результат (або наслідок) обумовлюють. В нашому випадку такі першопричини носять характер соціальних витрат. Наявність факту соціальних витрат, а також віддачу від них в якості отримуваної винагороди (матеріальної чи моральної) знаходимо у працях Дж. Хоманса. Зокрема, інтерес представляє його теорія соціального обміну, згідно з якою поведінка людини в теперішній час обумовлена тим, наскільки винагороджувались її вчинки в минулому, тобто яка була віддача від такої поведінки [11]. При цьому Дж. Хоманс стверджує, що людині властиве бажання отримувати максимальну віддачу при мінімальних витратах, тобто факт віддачі максимізується, що робить його теорію прототипом класичної теорії соціальної ефективності.

Тому до соціальних витрат пропонуємо відносити всі соціальні вкладення різноманітного характеру: матеріального, морального, духовного, етичного, естетичного, психологічного, педагогічного та ін., які є першопричиною та основою формування соціальних результатів. При цьому, на відміну від соціальних результатів, соціальні витрати вже не поділяються на позитивні і негативні, а однозначно носять витратну природу, маючи від'ємний характер конкретного соціального результату. Більшість соціальних витрат спрямовані на покращення рівня роботи працівника в даному напрямку професійної діяльності для досягнення відповідних соціальних результатів. Тобто наполегливість та успішність в повсякденній роботі, покращення своїх професійних якостей залишається основним джерелом отримання позитивних внутрішніх соціальних результатів в межах даного виду професійної діяльності. А якісна педагогічно-психологічна взаємодія з дітьми, вплив на них – зовнішніх соціальних результатів професійної діяльності.

Таким чином, соціальні результати носять характер наслідків (або зрушень), що викликані соціальними витратами (вкладеннями). А їх співставлення в контексті “результати мінус витрати” становлять основу соціального ефекту:

$$CE=CP-CB, (1)$$

де CE – соціальний ефект професійної діяльності;

CP – соціальні результати професійної діяльності;

CB – соціальні витрати професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Взагалі ж категорія соціального ефекту, на нашу думку, є досить багатогранною та недо-

статньо дослідженою. Особливо це стосується оцінки вказаного ефекту за відповідними критеріями (індикаторами) показників. Тому перспективними виглядають подальші дослідження формування індикаторів для оцінки соціального ефекту професійної діяльності працівників КЗО. Крім того, поглибленої уваги потребує і формування методики кількісного визначення соціального ефекту на основі бально-числових вимірників.

Список використаної літератури

1. Абалкин Л.И. Национальная экономика / Л.И. Абалкин, М.А. Атрамова, А.И. Алексеев. – М. : Экономистъ, 2007. – 864 с.
2. Афанасьев В.Г. Об эффективности социального управления / В.Г. Афанасьев, А.Д. Урсул // Вопросы философии. – 1982. – № 7. – С. 57–69.
3. Вербець В.В. Соціологія : навч. посіб. [Електронний ресурс] / В.В. Вербець, О.А. Субот, Т.А. Христюк. – К. : КОНДОР, 2009. – 550 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/12991010/sotsiologiya/sotsializatsiya_osobistosti.
4. Економічний словник-довідник / за ред. док. екон. наук, проф. С.В. Мочерного ; худож. оформ. В.М. Штогрини.–К. : Феміна, 1995.–368 с.
5. Иванов В.Н. Управленческая парадигма XXI века : учеб. пособ. для вузов / В.Н. Иванов, А.В. Иванов, А.О. Доронин. – М. : МГИУ. – 2002. – Т. 1. – 180 с.
6. Косянчук Т.Ф. Результативність діяльності підприємства та її діагностика / Т.Ф. Косянчук, Ю.Г. Галкіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 3. – Т. 1. – С. 121–124.
7. Кравченко А.И. Социология управления: фундаментальный курс : учеб. пособ. / А.И. Кравченко, И.О. Тюрина. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Академический проект, 2005. – 1136 с.
8. Локосов В.В. Стабильность общества и система предельно-критических показателей его развития / В.В. Локосов // Социологические исследования. – 1998. – № 4. – С. 86–94.
9. Марков М. Технология и эффективность социального управления / М. Марков ; под ред. Т.В. Керимовой ; пер. с болг. – М. : Прогресс, 1982. – 267 с.
10. Парфенова И.С. Социальная эффективность профессиональной переподготовки безработных: опыт социолого-управленческого анализа : дис... канд. соц. наук / И.С. Парфенова ; Уральская академия государственной службы. – Екатеринбург, 2005. – 189 с.
11. Теория социального обмена Джорджа Хоманса [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wiki.uspi.ru/index.php/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1>.
12. Шамхалов Ф. Основы теории государственного управления : учеб. для вузов / Ф. Шамхалов. – М. : Экономика, 2003.– 518 с.
13. Ядранський Д.М. Соціальна ефективність та результат трудового процесу / Д.М. Ядранський // Держава та регіони. Серія: “Економіка та підприємництво” : науково-виробничий журнал. – 2012. – № 1. – С. 40–44.
14. Barbbour G. Measuring Local Government Productivity / G. Barbbour // Municipal Yearbook. – 1975. – 246 p.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014.

Коломеец Т.Г. Информационное и методическое обеспечение социального эффекта профессиональной деятельности работников коррекционных образовательных учреждений

В статье рассмотрены методические основы и информационное обеспечение социального эффекта в контексте профессиональной деятельности работников кор-

рекордных образовательных учреждений с позиции формирования разницы между социальными результатами и социальными затратами. При этом осуществлено разделение как социальных результатов, так и социальных затрат на четыре основных категории: внутренние и внешние, а также такие, которые касаются работников и воспитанников коррекционных образовательных учреждений.

Ключевые слова: информационное обеспечение, социальная эффективность, социальный эффект, социальные результаты, социальные затраты, социальное взаимодействие, социальная отдача.

Kolomoets T. Informative and methodical determination of social effect of professional activity of workers of correction educational establishments

Methodical base and infor mative providing of determination of social effect are considered in the article in the context of professional activity of workers of correction educational establishments from position of forming of difference between social results and social expenses. Dividing of both social results and social expense into four basic categories: internal and external, and also such, which touch workers and pupils of correction educational establishments.

Key words: informative providing, social efficiency, social effect, social results, social expenses, social co-operation, social return.